

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

У статті розглядається розвиток лісогосподарського комплексу України, в тому числі, Карпатського регіону в новій економічній ситуації з врахуванням еколого-економічних та синергічних аспектів його функціонування. Важливо інтегрувати інтереси екології та економіки, що є основоположним принципом сучасної лісоекологічної політики.

Ключові слова: лісові ресурси, землі лісового фонду, лісогосподарський комплекс, сільськогосподарські угіддя, синергічний аспект, безперервне лісокористування.

I. Вступ. Лісогосподарський комплекс, як цілісна система і підсистема національної економіки України, спрямований на реалізацію двох груп завдань: забезпечення соціальних функцій відтворення, збереження і примноження лісів і лісових земель України як природних ресурсів – її національного багатства; здійснення виробничо-господарських функцій з метою раціонального використання лісосировинних ресурсів, виробництва промислової продукції, товарів народного споживання, надання послуг населенню. *Перший аспект* досліджень дає змогу визначити лісові землі як природний ресурс держави і з цих позицій оцінювати ресурсний потенціал лісового фонду країни та її регіонів. *Другий аспект* досліджень стосується питань, пов'язаних із здійсненням виробничо-господарської діяльності, спрямованої на забезпечення ресурсами лісового фонду, його раціонального використання та розширеного відтворення.

Велика увага проблемам лісогосподарського комплексу приділена у працях В.І. Вернадського, А.Є. Восейкова, І.М. Синякевича, Ю.Ю. Туниці, О.І. Фурдичко та ін., які наголошували на дотриманні наступних принципів використання, відтворення та охорони природних ресурсів, а саме: єдність використання та охорони природних ресурсів; визначення оптимальних норм природокористування; нерозривний зв'язок людини з

природою; комплексний підхід до вивчення та використання природних ресурсів; застосування досягнень науки і техніки у природокористуванні [1], [2].

II. Постановка завдання. Метою нашого дослідження є виявлення еколого-економічних аспектів лісових ресурсів, які є унікальною екологічною системою і безпосередньо впливають на стан навколишнього середовища. Ліси характеризуються високою здатністю до відновлення й оновлення, особливим балансом енергії і речовин, географічною зумовленістю. В умовах Карпатського регіону і особливо Закарпатської області вони виконують, переважно, водоохоронні, водозахисні, санітарно-гігієнічні та оздоровчі функції, а тому повинні мати обмежене експлуатаційне значення.

III. Результати. У багатьох випадках для визначення найбільш перспективних варіантів формування стратегії сталого розвитку лісового господарства необхідно розрахувати інтегральний економічний ефект від використання всіх корисних функцій лісу і його ресурсних можливостей.

Однак економічний результат взаємодії різних функцій лісу і лісогосподарської діяльності не завжди може бути представлений у сумарному вигляді. Проблема полягає в тому, що їх взаємодія сама по собі може давати певний ефект. Типовим прикладом взаємодії різних компонентів лісогосподарської діяльності є зниження екологічних параметрів повітряного і водного басейну при суцільних рубках лісу, при одночасному збільшенні економічного ефекту від використання ресурсів деревини. Наявність суперечностей між економічними і екологічними факторами у здійсненні робіт, спрямованих на збереження і використання лісосировинних ресурсів, потребує розробки певної методології у визначенні стратегії управління такими процесами. Вважаємо, що суперечності між інтересами економіки та екології повинні вирішуватись на користь останньої, враховуючи наслідки її впливу, не тільки на

стан лісів але й на забезпечення життєдіяльності людини. Необхідно також врахувати час дії і впливу екологічного і економічного ефектів. Економічний ефект може формуватись у міру здійснення виробничо-господарської діяльності й визначатись прибутком від реалізації її результатів. Екологічний ефект не завжди може бути чітко визначений у кількісному виразі, але він майже завжди дає підвищення якісних показників, які характеризують стан лісів і лісового фонду, лісосировинних ресурсів і екологічного підходу.

Використання та охорона лісових ресурсів – це дві нерозривні ланки одного ланцюга. Отже, завжди коли йдеться про використання лісових ресурсів потрібно дбати про їх охорону і відтворення. Саме такий зміст вкладається в поняття “раціональне природокористування”. Охорону лісових ресурсів слід розглядати як складову частину раціонального природокористування. Більше того, стосовно лісових ресурсів цей важливий принцип означає безперервне, невиснажливе і раціональне використання лісів.

Людство повинно навчитися виявляти взаємодію екологічних факторів і вміти визначати їх вплив на навколишнє середовище. Лише за таких умов можливе оптимальне користування природними ресурсами. Слід враховувати, що всі явища в природі закономірні, послідовні і складні. Дуже складни-

ми є явища і процеси, які відбуваються у ґрунті, в рослинних і тваринних організмах. Особливо складним є взаємозв'язок між рослинами і ґрунтом. Порушення цього взаємозв'язку негайно породжує певну реакцію, яка може супроводжуватись непередбаченими наслідками і негативно впливати на умови життя людини. Прикладом порушення такого взаємозв'язку є осушувальні меліорації на Поліссі та в Закарпатті, внаслідок чого в низинних районах Закарпатської області знизився рівень лісистості. Наслідками таких змін є також зниження продуктивності лісів, сільськогосподарських угідь, зміна рослинності, родючості ґрунтів, тощо.

Отже, основне завдання сьогодення – не брати від природного середовища ті ресурси, які їй потрібні або які вигідно використовувати, оскільки це старе гасло тоталітарної системи може призвести до катастрофи. Нині важливо вивчити взаємозв'язки і взаємодії в природі і на основі набутих знань, а також досвіду минулого, намагатися використовувати ресурси так, щоб не завдати шкоди природі.

Ці вимоги особливо актуальні для регіону Карпат України і для Закарпатської області, зокрема, де найвищий рівень лісистості та площі земель лісового фонду (табл. 1) [3, 216, 217, 347], [4, 192].

Отже, з наведеної таблиці видно, що в регіоні проживає 13% постійного населення України, при цьому тут зосереджено лише

Таблиця 1

Площа сільськогосподарських угідь, земель лісового фонду та кількість постійного населення в Карпатському регіоні

(станом на 1 січня 2006 р.)

Адміністративні області регіону Карпат України	Сільськогосподарські угіддя, тис. га	Рілля, тис. га	Землі лісового фонду, тис. га	Кількість постійного населення, тис. осіб	Припадає на одного жителя, га	
					ріллі	земель лісового фонду
Закарпатська	413,8	196,9	694,0	1242,6	0,16	0,56
Івано-Франківська	498,9	361,2	626,0	1386,2	0,26	0,45
Львівська	1054,3	729,4	689,9	2558,8	0,28	0,27
Чернівецька	454,0	331,3	258,0	905,1	0,37	0,28
Карпатський регіон	2421,0	1618,8	2267,9	6092,7	0,27	0,37
Довідково: Україна	37039,4	30883,1	10782,2	46749,2	0,66	0,23
Регіон в % до України	6,5	5,2	21,0	13,0	x	x
Закарпаття в % до регіону	17,1	12,2	30,6	20,4	x	x

6,5% сільськогосподарських угідь та 5,2% ріллі, що засвідчує низьку землезабезпеченість такими угіддями та неспроможність задовольнити потреби населення в зернових культурах. Однак регіон вигідно виділяється на фоні України щодо земель лісового фонду, яких тут зосереджено 21,0% до аналогічного показника нашої держави. Про це зокрема, засвідчує показник в розрахунку на одного жителя щодо площі земель лісового фонду. Так, якщо по країні цей показник складає 0,23 га, то в регіоні Українських Карпат – 0,37 га, а в Закарпатській області – 0,56, що в 3,5 рази більше від площі ріллі в розрахунку на одного жителя.

Стратегічною метою лісоекологічної політики має бути цілеспрямоване переведення національного лісогосподарського комплексу на модель сталого, екологізрівноваженого, екологічнобезпечного й ефективного розвитку та всебічна охорона довкілля при веденні лісового господарства. У названому комплексі взаємоузгодження інтересів і вимог екології та економіки має особливе значення, оскільки тут господарська діяльність здійснюється на великих територіях, прямо й безпосередньо пов'язана з використанням природних і біологічних ресурсів, втручанням в екологічні системи, свідомим впливом на природні процеси.

При цьому обов'язковим повинно бути врахування вимог чотирьох загальних законів, так званої, нової екології, сформульованим американським екологом Б.Коммонером:

- в природі все взаємопов'язане;
- все повинно куди-небудь діватися;
- природа знає краще (людини);
- ніщо не дається даром [5, 23-33].

Стратегічне завдання еколого-економічної політики стосовно лісового господарства – доведення лісистості до оптимального рівня як важливої складової сталого розвитку лісогосподарського комплексу та економічної безпеки країни. Основна умова – збереження площі лісів за рахунок поетапного вилучення з сільськогосподарського користування низькопродуктивних земель і їх заліснення, підвищення продуктивності насаджень, поліпшення породної структури, зміни структури лісовирощування з розширенням лісових насаджень зі скороченим віком рубки (плантаційне лісовирощування) для прискореного виробництва деревини.

Обмеженість лісів, їх нераціональне розміщення, низька експлуатаційна спроможність через екологічні мотиви, особливо в гірських регіонах, повинні вирішуватись на користь екологічних, а не економічних аспектів лісокористування.

IV. Висновки. Враховуючи важливу кліматоутворюючу, протиерозійну, рекреаційну та багато інших функцій лісового комплексу на ресурси якого особливо багате Закарпаття, доцільно зберегти унікальність краю і сповна використати багатогранні аспекти лісогосподарської діяльності щодо відновлення, збереження лісів, ведення лісогосподарських робіт, використання лісосировинних ресурсів через синергійний ефект. Цей ефект широко відомий у фізіології, медицині. У лісогосподарському комплексі процеси синергії проявляються у багатофункціональній його спрямованості, включаючи екологічні, соціальні, природоохоронні функції лісу і виробничо-господарську діяльність по збереженню, примноженню і раціональному використанню лісоресурсів.

Методи визначення суто синергійного ефекту як результату взаємодії різних компонентів цілісної системи лісового комплексу ще не досить глибоко досліджені в теоретичному плані і не знайшли широкого застосування в практичній діяльності і управлінні роботою лісогосподарських підприємств. Тому розробка методів визначення синергійного ефекту заслуговує більш глибокого і окремого дослідження. Саме такі аспекти і досліджуються по лінії швейцарсько-українського проекту "Розвиток лісів Закарпаття", участь в яких бере один з учасників даної статті. Результати цих досліджень будуть викладені в наступних публікаціях.

1. Сивакевич И.М., Тутиня Ю.Ю. Стимулирование эколого-экономической эффективности лесопользования. – Львов, 1983. – 175 с.

2. Фурдичко О.І. Ефективність ресурсно-виробничого потенціалу лісогосподарського комплексу (теорія, методологія, практика). Львів.: Видавництво "Світ", 1995. – 287с.

3. Сільське господарство України за 2005 рік: Статистичний збірник / Державний комітет статистики України. – К., 2006. – 366 с.

4. Статистичний щорічник України за 2005 р. / Державний комітет статистики України. – К.: "Консультант", 2006. – 575 с.

5. Коммонер Б. Замыкающийся круг. Природа, человек, технология. – Л.: Гидрометиздат, 1974. – 276 с.

This article deals with the development of forestry complex of Ukraine, including the Carpathian's region in the new economic situation taking into account the ecologic, economic and synergetic aspect of its

functioning. It is important to integrate the interests of ecology and national economy, this being the fundamental principle of up-to-date forestry ecologic policy.